

УДК 339.727(477)

Литвинова О.М.
*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри маркетингу,
підприємництва і організації виробництва
Харківського національного аграрного університету
імені В.В. Докучаєва*

Непран А.В.
*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародних економічних відносин та фінансів
Харківського торговельно-економічного інституту
Київського національного торговельно-економічного університету*

Литвинов А.І.
*кандидат економічних наук, доцент,
професор кафедри агрологістики
та управління ланцюгами постачання
Харківського національного технічного університету
сільського господарства імені Петра Василенка*

Lytvynova Olena
*Doctor of Philosophy in Economic Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of Chair of Marketing,
Entrepreneurship and Organization of Production,
V.V. Dokuchaev Kharkiv National Agrarian University*

Nepran Andriy
*Candidat of Sciences in Economic Sciences, Associate Professor
Associate Professor of Chair of International Economic Relations and Finance,
Kharkiv University of Trade and Economy
of Kyiv National University of Trade and Economy*

Litvinov Anatoly
*Doctor of Philosophy in Economic Sciences, Associate Professor,
Professor of Chair of Agrolistics and Supply Chain Management,
Petro Vasylenko Kharkiv National Technical University of Agriculture*

ВАЛЮТНИЙ РИНОК В УКРАЇНІ: ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ДЛЯ ПІДПРИЄМЦІВ

CURRENCY MARKET IN UKRAINE: PROSPECTS OF DEVELOPMENT FOR ENTREPRENEURS

АНОТАЦІЯ

Статтю присвячено питанням окреслення перспектив розвитку українських підприємств у світлі проголошеного курсу на інтеграцію з ЄС та Організацією Північноатлантичного договору, а також у зв'язку з набранням чинності Закону України «Про валюту і валютні операції». На основі проведеного дослідження обґрунтовано висновки про позитивний характер валютної лібералізації в Україні для підприємств, доцільність визнання цифрових валют та фінансових інструментів, що на них засновуються, розкрито позитивний вплив цих чинників на підприємств, зокрема через сприяння стабілізації гривні, розширення спектру доступних для підприємств фінансових інструментів, розширення можливостей щодо залучення клієнтів у глобальному, міжнародному розрізі. Практична цінність одержаних результатів полягає в обґрунтуванні таких напрямів поліпшення підприємницького середовища, як зменшення негативного впливу олігополізованих фінансових інституцій, сприяння розвитку процесів міжнародної економічної інтеграції, розширення ринків через спрощення доступу до міжнародної фінансової інфраструктури.

Ключові слова: валютний ринок, лібералізація, підприємництво, розвиток, цифрові валюти.

АННОТАЦИЯ

Статья посвящена описанию перспектив развития украинских предпринимателей в свете провозглашенного курса на

интеграцию с ЕС и Организацией Североатлантического договора, а также в связи со вступлением в силу Закона Украины «О валюте и валютных операциях». На основе проведенного исследования обоснованы выводы о позитивном характере валютной либерализации в Украине для предпринимателей, целесообразности признания цифровых валют и основанных на них финансовых инструментов. Раскрыто позитивное влияние этих факторов на предпринимателей, в частности через способствование стабилизации курса гривны, расширение спектра доступных для предпринимателей финансовых инструментов, расширения возможностей по привлечению клиентов в глобальном, международном аспекте. Практическая ценность полученных результатов состоит в обосновании таких направлений улучшения предпринимательской среды, как уменьшение негативного влияния олигополизованных финансовых институций, содействие развитию процессов международной экономической интеграции, расширение рынков посредством упрощения доступа к международной финансовой инфраструктуре.

Ключевые слова: валютный рынок, либерализация, предпринимательство, развитие, цифровые валюты.

ANNOTATION

The article is devoted to the issues of outlining the prospects of development for Ukrainian entrepreneurs in the light of the proclaimed course to the EU and North Atlantic Treaty Organization

integration along with the implementation of the Law of Ukraine "On Currency and Currency Markets". The research was developed on the grounds of common and special scientific methods. Methodological basis was formed with the systematic approach. Monographic method was used for researching the theoretic aspects, methods of induction and deduction along with methods of analysis and synthesis were used for developing and substantiating the conclusions. Based on the developed research the conclusions on positive character of currency liberalization in Ukraine for entrepreneurs were substantiated. The advisability of recognition the digital currencies and derived from them financial instruments was grounded. Positive impact of these factor on the entrepreneurship environment by the way of improving hryvna, widening the spectrum of available financial instruments, opening the new possibilities for attracting clients in the global, international context was unveiled. The problematic, tied to the currency market issues, its development and prospects which open up for entrepreneurs has always been a topic of scientific and practical interest on the grounds of its relevance and applied character. Meanwhile, now is the first time since Ukraine regain its nationhood when such powerful currency liberalization is taking place. The important aspect of this phenomena is new prospective that opens for the entrepreneur due to the currency liberalization. So the substantiation of the approaches of practical realization of new opportunities needs further development. Practical value of the acquired results is that the such directions of improving the entrepreneurial environment as lessen the negative impact of oligopolistic financial institutions, promotion the process of international economic integration, widening the markets through simplifying the access to the international financial infrastructure were substantiated.

Key words: currency market, liberalization, entrepreneurship, development, digital currencies.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Поточна соціально-економічна ситуація в Україні є доволі складною. З одного боку, вона характеризується потужною реструктуризацією експорту до країн ЄС. Це на практиці підтверджує офіційно проголошений курс на інтеграцію України до європейської та світової економічних систем. Зміни до Конституції України, прийняті Верховною Радою України 07.02.2017, спрямовані на закріплення стратегічного курсу держави на набуття повноцінного членства України в ЄС та в Організації Північноатлантичного договору, є потужним сигналом про сталість зовнішнього вектору розвитку.

Разом із тим несприятлива демографічна ситуація, проблемна ситуація з доходами населення, несприятлива для споживачів тарифна політика, міграційні тенденції стримують зростання внутрішнього споживчого ринку. Але розвиток підприємницької діяльності тісно пов'язаний зі зростанням споживчих ринків. І стосовно поточної ситуації таке зростання є можливим або в секторі державних та громадських закупівель (включаючи комунальну сферу та органи місцевого самоврядування), або на зовнішніх ринках. Ведення зовнішньоекономічної діяльності пов'язане з валютними інструментами та валютним ринком. До недавнього часу правила роботи для суб'єктів підприємницької діяльності були жорстко регламентовані на основі Декрету «Про систему валютного регулювання і валютного контролю» [1], що нещодавно втратив чинність.

Із набранням чинності 07.02.2019 Закону України «Про валюту і валютні операції» [2], прийнятого 21.06.2018, для підприємців відкриваються нові можливості. Їх реалізація на практиці дасть змогу повніше реалізувати творчий потенціал українського підприємництва, залучити до економіки валютні кошти, здійснити оздоровляючий вплив на сальдо балансу зовнішньої торгівлі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спираються автори. Питанням дослідження різноманітних аспектів розвитку валютного ринку в Україні приділяли свою увагу багато фахівців. Із останніх слід відзначити праці М.М. Король та О.Р. Стасишиної, які зазначають на провідній ролі, що відіграє валютний ринок у системі заходів, спрямованих на сприяння залученню іноземних інвестицій [3]; А. Кузнєцової та М. Місяць, які обґрунтовують доцільність лібералізації валютного ринку в Україні із застереженням щодо запобігання при цьому непродуктивному виведенню капіталу за межі України [4]; колективу авторів на чолі з О.М. Пахненко, які відзначають недосконалість валютного ринку України, обмежені можливості підприємців щодо хеджування валютних ризиків та фактичну відсутність адекватних фінансових інструментів для цього [5]; В.А. Табінського, Є.О. Колеснік та І.С. Сіліної, які акцентують на пріоритетності забезпечення стабільності валютного курсу як головній передумові економічного розвитку [6]; В.М. Харабари, який указує на надзвичайно широкі валютні обмеження в системі валютного регулювання України [7].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Зміна підприємницького середовища у зв'язку з прийняттям нових законодавчих нормативів може бути причиною потужного впливу на всі аспекти підприємницької діяльності. У цих умовах невирішеним питанням залишається розроблення обґрунтування перспектив розвитку підприємницької діяльності в контексті запроваджених змін.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Статтю присвячено питанням окреслення перспектив розвитку українських підприємців у світлі проголошеного курсу на інтеграцію з ЄС та Організацією Північноатлантичного договору, а також у зв'язку набранням чинності Закону України «Про валюту і валютні операції».

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Валютний ринок України характеризується складним та заплутаним законодавчим механізмом регулювання. За свідченням експертів, система валютного регулювання в Україні нараховує понад сотню нормативних актів, до яких постійно вносяться зміни (у середньому 12 поправок у кожний протягом

року) [8]. Такий стан речей стоїть на заваді економічному розвитку українських підприємств та є значною перешкодою для залучення іноземних інвестицій та технологічних інновацій. Також це стримує й розвиток самого валютного ринку.

Провідну роль у процесах формування та забезпечення функціонування валютного ринку України відіграє Національний банк України (НБУ). Його роль як регулятора валютного ринку проявляється через розроблення та впровадження нормативних документів, що стосуються грошово-валютної сфери.

Важливим індикатором валютного ринку є офіційний валютний курс, який використовують підприємствами, організаціями та установами всіх форм власності для обліку валютних цінностей. Цей курс також установлює НБУ своїми постановами. Слід зазначити, що постанови про встановлення офіційного курсу гривні до іноземних валют видаються не щоденно, а в разі зміни офіційного курсу. Також ці постанови не несуть зобов'язань щодо купівлі або продажу валюти за встановленим курсом.

Відповідно до ст. 7 Закону «Про Національний банк України» [9], НБУ забезпечує накопичення та зберігання золотовалютних резервів та здійснення операцій із ними та банківськими металами. Це дуже потужний інструмент впливу на валютний ринок та реалізації своєї політики на валютному ринку України. І на відміну від законодавчих та нормативних способів впливу операції з валютним резервом мають ринковий характер. Це є позитивним чинником, тому що ринкові механізми за своєю природою є схильними до саморегуляції. А нормативні, навпаки, потребують контролю. При цьому допущені під час їх складання невідповідності сприяють розбалансуванню економіки, формуванню дефіцитів і диспропорцій. Регулювання курсу національної валюти та загального попиту і пропозиції грошей НБУ здійснює шляхом проведення валютних інтервенцій. Це передбачено ст. 28 Закону «Про Національний банк України» [9].

Слід відзначити, що заходи у сфері нормативів можуть дуже потужно впливати на ринкові складники: обсяг попиту і пропозиції на валюту, її курс.

Так, в Україні діє запроваджене НБУ обмеження юридичних осіб у праві розпорядження своєю валютою. Вони мають передавати 50% своїх надходжень в іноземній валюті з-за кордону для обов'язкового продажу на міжбанківському валютному ринку України. Це стосується всіх без винятку суб'єктів підприємницької діяльності і регулюється Постановою НБУ № 65 від 12.06.2018 [10]. При цьому комерційні банки уповноважуються здійснювати такі операції без доручення власників коштів.

Окремі види надходжень звільняються від обов'язкового продажу. Це, зокрема, кошти, що надійшли на користь держави або під державні гарантії; за проектами (програмами) міжнарод-

ної технічної допомоги, що пройшли державну реєстрацію; у вигляді грантів від міжнародних фінансових організацій; що надійшли для здійснення іноземних інвестицій в Україну та за деякими іншими призначеннями. У поєднанні з обмеженнями щодо придбання юридичними особами іноземної валюти це сприяє формуванню завищеної пропозиції з одночасним зниженням попиту. На ринку готівкової валюти також діють певні обмеження, зокрема щодо граничної суми валюти, що може придбати фізична особа.

Модернізація системи валютного регулювання, наближення валютних відносин до нормативів ЄС є важливими кроками на шляху до більш глибокої інтеграції України у світову та європейську економічні системи. Тим більше що Угодою про асоціацію з ЄС передбачено забезпечення вільного руху капіталу, пов'язаного з надходженням прямих інвестицій та інвестуванням, та виплати або репатріації цих капіталів та прибутку, отриманого з них (ст. 145 [11]), а також низка інших умов, пов'язаних із лібералізацією фінансових операцій. З огляду на перспективу майбутнього членства в ЄС, Україна має відповідати низці вимог (зокрема, Копенгагенським критеріям [12]), які в економічній сфері включають до свого складу наявність дієвої ринкової економіки, достатню розвиненість фінансового сектору, здатність витримувати конкурентний тиск і дію ринкових сил у межах ЄС.

У сфері валютного ринку вимога впровадження валюти євро не є обов'язковою для нових членів. Але вимога входження до Європейського економічного і валютного союзу залишається. Свою діяльність у сфері валютних відносин країни – члени Європейського економічного і валютного союзу здійснюють із перспективою на впровадження в кінцевому підсумку євро як єдиної європейської валюти. Проте запровадження євро залежить від країни і не є обов'язковим. Але обов'язковими є вимоги даного союзу у фінансовій сфері, у питаннях валютного контролю та регулювання, розробленні й проведенні державою своєї економічної політики. Отже, приведення валютних відносин у відповідність до нормативів ЄС сприятиме більш тісній інтеграції України до європейської та світової економічних систем. І, що не менш важливо, сприятиме збільшенню обсягів залучення інвестицій, зростанню валютного ринку й економічному розвитку.

Валютні обмеження, що діють в Україні, запроваджені відповідно до системи валютного контролю, відповідно до Декрету КМУ «Про систему валютного регулювання і валютного контролю» [1], що діяв до 07.02.2019. Зараз система валютного контролю трансформується в систему валютного регулювання. Цей процес здійснюється відповідно до Закону України «Про валюту і валютні операції» [2], що набув чинності 07.02.2019 і започаткував справжню, а не декларативну лібералізацію валютної системи України.

Лібералізація валютного регулювання набуває особливого значення не лише тому, що стара та зарегульована система стримує економічний розвиток, а й через прагнення України тісніше інтегруватися до європейського та світового економічного простору. Це сприятиме спрощенню доступу продукції українських виробників на європейський та інші міжнародні ринки, а отже, дасть змогу більш повно реалізувати їх економічний потенціал, підвищити ефективність економіки та прискорити її розвиток. Перспективи лібералізації валютного регулювання в Україні слід пов'язувати з уже згаданим Законом «Про валюту і валютні операції» [2]. Цей Закон запроваджує початок роботи з лібералізації валютного ринку в Україні та створює умови для формування нових, більшою мірою орієнтованих на ринок, підходів до організації діяльності на валютному ринку.

Зокрема, у зв'язку з набранням чинності даного Закону слід очікувати приток в Україну іноземного капіталу, у тому числі у формі інвестицій. Але, оскільки в Україні валютою розрахунків у внутрішніх господарських операціях залишається гривня, це дасть змогу сформуванню підвищеного попиту на неї, що є важливим чинником забезпечення стабільності курсу національної валюти. Іншим важливим чинником лібералізації на валютному ринку є наближення українського й європейського законодавства з питань валютного ринку, про що було викладено вище.

Тепер розглянемо найбільш суттєві, на нашу думку, зміни та їхні наслідки. Почнемо з того, що змінюється сам принцип валютного регулювання: із «дозвільного» він стає «повідомлюваним». Тобто суб'єкт валютного регулювання не одержує дозвіл перед операцією, як це передбачалося раніше, а лише повідомляє органи валютного контролю про те, що така операція здійснилася. Тобто функція попереднього контролю відмінюється. Ця зміна стосується всіх суб'єктів валютного контролю й є важливою умовою лібералізації валютних відносин.

Іншою важливою умовою лібералізації валютних відносин є зняття валютних обмежень. Зокрема, Законом проголошується свобода здійснення валютних операцій і право фізичних та юридичних осіб укладати та виконувати угоди в національній та іноземній валюті, відкривати рахунки в іноземних фінансових установах, придбавати валюту і валютні цінності за кордоном (ст. 2) [2]. При цьому єдиним законним платіжним засобом в Україні залишається гривня (ст. 5) [2].

Такі зміни законодавства відкривають дрібному та середньому бізнесу широкі можливості для інтеграції у світовий економічний простір. Якщо логістичні ланцюжки для поставок товарів на закордонні ринки вже сформовані за допомогою «Укрпошти» та недержавних служб доставки, то фінансовий складник цього напрямку бізнесу залишався дуже складним, переду-

сім через заборону мати закордонні рахунки без індивідуальних ліцензій НБУ. Зняття цього обмеження дасть змогу не лише збільшити обсяги експорту, а й вирішити важливі соціальні проблеми і створити нові робочі місця, орієнтовані на експорт та відповідні джерела доходів. Дозвіл відкривати закордонні рахунки юридичним особам також дасть їм змогу стати ближче до клієнтів і надати їм більш прості способи оплати за свою продукцію та послуги, що також сприятиме підвищенню конкурентоспроможності українських товарів та послуг на міжнародних ринках.

Дуже великі перспективи має напрям формування в Україні ринку цифрових валют. Цей напрям діяльності сьогодні залишається невизнаним на законодавчому рівні, що перешкоджає суб'єктам господарської діяльності користуватися цифровими валютами як платіжними інструментами. При цьому капіталізація світового ринку цифрових валют, за даними CoinMarketCap [13], станом на початок 2018 р. становила понад 618 млрд дол. США. Водночас обсяг ринку цифрової валюти BTC (Bitcoin) в Україні на початок 2018 р. становив близько 20 млн грн [14], що є порівняно невеликою сумою. Але за обсягом розповсюдження Bitcoin Україна посідає 21-е місце у світі та випереджує такі країни, як Швейцарія, Туреччина, Чехія, Японія [15]. Це формує сприятливі перспективи для поширення в Україні цифрових валют. А лібералізація валютного ринку може виступати при цьому додатковим сприятливим чинником.

Розвиток ринку цифрових валют є важливим чинником стабілізації валютного курсу, адже в разі їх законодавчого визнання цифрові валюти виступатимуть своєрідним заміном традиційних валют, тому частина попиту, яка раніше спрямовувалася на традиційні валюти, переміститься на їхні цифрові заміники. При цьому більш обережні у своїх діях та більш консервативні люди зможуть і далі надавати перевагу традиційній валюті, а більш активні та інноваційні – отримати переваги від користування електронними валютами.

За нашими оцінками, визнання в Україні цифрових валют призведе до збільшення попиту на гривню і відповідного укріплення її курсу в межах понад 10% на ринку операцій з обміну валют фізичними особами. За подальшого розвитку ринку цифрових валют цей стабілізаційний вплив буде зростати і стане відчутним не лише для фізичних осіб, а й для суб'єктів господарської діяльності. Тобто за умови, якщо цифрові валюти є визнаним грошовим інструментом, їх використання сприятиме зміцненню національної валюти, її стабілізації та прискоренню економічного розвитку.

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Лібералізація валютного ринку України, перенесення пріоритетів у валютній системі зі сфери валютного контролю до сфери валютно-

го регулювання відкриває підприємцям нові можливості щодо просування своєї продукції та послуг на зовнішніх ринках. Дозвіл юридичним та фізичним особам відкривати рахунки в банківських установах за кордоном (ст. 2 Закону України «Про валюту і валютні операції» [2]) дає змогу суттєво спростити механізм фінансових розрахунків із закордонними партнерами як за експортними, так і за імпорнтними операціями. Спрощення механізму розрахунків підвищує конкурентоспроможність українських контрагентів та забезпечує стимулюючий ефект на динаміку обсягів зовнішньоекономічних операцій. Це тим більш важливо в умовах дії несприятливих тенденцій на внутрішньому ринку, які стримують зростання місцевого підприємництва та спонукають до пошуку нових ринків за межами України.

Наступним кроком у сфері лібералізації валютних відносин є визнання фінансових інструментів, що засновуються на технологіях цифрових валют. Про практичну можливість цього свідчить досвід країн ЄС, Японії та ін. Здійснення відповідних заходів своїм результатом матиме розширення сфери грошового обігу, зменшення олігополістичного впливу потужних фінансових інституцій, збільшення стабільності грошової одиниці України. Позитивними чинниками для підприємців при цьому виступають стабілізація гривні, розширення їхніх можливостей у сфері фінансових розрахунків, більш широкі можливості щодо залучення клієнтів у глобальному, міжнародному розрізі.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Про систему валютного регулювання і валютного контролю : Декрет Кабінету міністрів України від 19.02.1993 № 15–93. URL : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/959-12/print1389888381251622>
2. Про валюту і валютні операції : Закон України від 21.06.2018 р. №2473-11. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2473-19> (дата звернення: 12.02.2019).
3. Король М.М., Стасишина О.Р. Валютний ринок України: стан, проблеми, перспективи. *Сталий розвиток економіки*. 2015. № 3. С. 65–70.
4. Кузнєцова А., Місяць Н. Переваги та недоліки лібералізації валютного регулювання в Україні. *Світ фінансів*. 2017. № 3 (52). С. 136–146.
5. Пахненко О.М., Глубока Н.А., Черненко Є.О. Валютні деривативи як інструменти хеджування валютних ризиків в Україні. *Інфраструктура ринку*. 2017. № 10. С. 62–68.
6. Табінський В.А., Колеснік Є.О., Сіліна І.С. Стабілізація валютного курсу як необхідний фактор економічного розвитку України. *Молодий вчений*. 2017. № 12 (52). С. 768–772.
7. Харабара В.М. Сучасний стан та перспективи розвитку валютного ринку України. *Економіка та держава*. 2016. № 3. С. 28–30.
8. Степанюк Є. Валютна лібералізація в Україні: що швидше, то краще? *Дзеркало тижня*. 2018. № 7. URL : https://dt.ua/macrolevel/valyutna-liberalizaciya-v-ukrayini-scho-shvidshe-to-krasche-270306_.html
9. Про Національний банк України : Закон України від 20.05.1999 № 679-XIV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14> (дата звернення: 10.12.2018).

10. Про запровадження обов'язкового продажу надходжень в іноземній валюті та встановлення розміру обов'язкового продажу таких надходжень : Постанова Правління НБУ від 12.06.2018 № 65. URL : <https://bank.gov.ua/document/download?docId=71584909> (дата звернення: 10.12.2018).
11. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії та їхніми державами-членами, з іншої сторони. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011
12. Копенгагенські критерії членства в Європейському Союзі (інформаційно-аналітична довідка). URL : <https://mfa.gov.ua/ua/page/open/id/774> (дата звернення: 12.02.2019).
13. CoinMarketCap: Global Charts. URL : <https://coinmarketcap.com/charts> (online; accessed: 10.12.2018).
14. Coin Dance. Local Bitcoins Volume (Ukraine). URL : <https://coin.dance/volume/localbitcoins/uah> (online; accessed: 10.12.2018).
15. TotalCrypto.io: Bitcoin Adoption: Trading Volume by Country. URL : <https://totalcrypto.io/bitcoin-adoption-trading-volume-country> (online; accessed: 10.12.2018).

REFERENCES:

1. Cabinet of Ministers of Ukraine (1993) Decree “On the System of Currency Regulation and Currency Control” on 19.02.1993 № 15-93 [Electronic resource]. Access mode: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/959-12/print1389888381251622>
2. Verkhovna Rada of Ukraine (2018) On Currency and Currency Operations : Law of Ukraine on 21.06.2018 №2473-VIII [Electronic resource]. Access mode: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2473-19> (online; accessed: 12.02.2019).
3. Korol M.M., Stasyshyna O.R. (2015) Currency Market of Ukraine: Condition, Problems and Prospects. Sustainable Development of Economy. № 3. Pp. 65–70.
4. A. Kuznietsova, N. Misiats (2017) Advantages and Disadvantages of the Liberalization of Foreign Currency Exchange Arrangements in Ukraine. *World of Finance*. № 3 (52). Pp. 136–146.
5. Pakhnenko O.M., Gluboka N.A., Chernenko E.O. (2017) Foreign Exchange Derivatives as a Tool for Hedging Currency Risks in Ukraine. *Market Infrastructure*. № 10. Pp. 62–68.
6. Tabinsky V.A., Kolesnik E.O., Silina I.S. (2017) Stabilization of Exchange Rate as the Necessary Factor of Economic Development of Ukraine. *Young Scientist*. № 12 (52). Pp. 768–772.
7. Kharabara V. (2016) Current State and Prospects of Development of the Foreign Exchange Market of Ukraine. *Ekonomika ta derzhava*. № 3. Pp. 28–30.
8. Stepaniuk E. (2018) Currency Liberalization in Ukraine: the Faster the Better? [Electronic resource]. *Dzerkalo Tyzhnia*. № 7. Access mode: https://dt.ua/macrolevel/valyutna-liberalizaciya-v-ukrayini-scho-shvidshe-to-krasche-270306_.html
9. Verkhovna Rada of Ukraine (1999) On the National Bank of Ukraine : Law of Ukraine on 20.05.1999. № 679-XIV [Electronic resource]. Access mode: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14> (online; accessed: 10.12.2018).
10. National Bank of Ukraine (2018) On Implementing Obligatory Sale of Foreign Currency Income and Setting the Size of Obligatory Sale of such Income : Resolution on 12.06.2018 № 65 [Electronic resource]. Access mode: <https://bank.gov.ua/document/download?docId=71584909> (online; accessed: 10.12.2018).
11. EU, Ukraine (2014) Association Agreement between the European Union and its Member States, of the one part, and Ukraine, of the other part [Electronic resource]. Access mode: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011

12. Ministry of Foreign Affairs of Ukraine (n.d.) Copenhagen Criteria for Membership in the European Union (information and analytical information) [Electronic resource]. Access mode : <https://mfa.gov.ua/ua/page/open/id/774> (online; accessed: 12.02.2019).
13. CoinMarketCap (n.d.) CoinMarketCap: Global Charts [Electronic resource]. Access mode: <https://coinmarketcap.com/charts> (online; accessed: 10.12.2018).
14. Coin Dance (n.d.) Coin Dance. LocalBitcoins Volume (Ukraine) [Electronic resource]. Access mode: <https://coin.dance/volume/localbitcoins/uah> (online; accessed: 10.12.2018).
15. TotalCrypto.io (n.d.) TotalCrypto.io: Bitcoin Adoption: Trading Volume by Country [Electronic resource]. Access mode: <https://totalcrypto.io/bitcoin-adoption-trading-volume-country> (online; accessed: 10.12.2018).